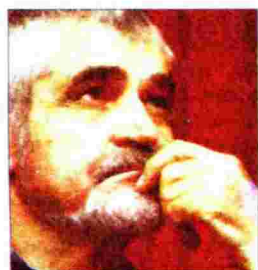

Η κοινωνία της κατανάλωσης έφτασε στα όριά της

Παραμερίζοντας τον homo economicus δημιουργούμε χώρο στην ιστορία για τη διαφορετικότητα.

Συνέντευξη με τον γάλλο καθηγητή οικονομίας και συγγραφέα **Σερζ Λατούς**

Ο Σερζ Λατούς γεμίζει αμφιθέατρα στην Ελλάδα, όταν μιλάει για την αποανάπτυξη. Το ίδιο συνέβη και στην πρόσφατη σειρά ομιλιών του με αφορμή τον Κορνήλιο Καστοριάδη και τις ιδέες του για τη δημοκρατία και την αυτονομία ως πρόδρομο της αποανάπτυξης. Ο δρόμος για την επίτευξη αυτού του στόχου στις κοινωνίες που διανύουν αναπτυξιακή κρίση, είναι η απο-αποικιοποίηση του φαντασιακού. Στόχο που αποτελεί ζητούμενο και για την αριστερά. Η «Εποχή» συνάντησε τον γάλλο οικονομολόγο και κριτικό της οικονομικής ορθοδοξίας και μίλησε μαζί του για όλα αυτά.

Τη συνέντευξη πήρε η Ζωή Γεωργούλα

Πώς οραματίζεται η αποανάπτυξη την κοινωνία και πώς προτείνει να προσεγγίσουμε αυτό το όραμα; Το ρωτώ διότι, αρκετές φορές, η αποανάπτυξη δέχεται την κριτική ότι έχει το βλέμμα της στραμμένο περισσότερο στις κοινότητες και όχι στις κοινωνίες.

Το πρώτο σημείο στόχευσης για την αποανάπτυξη είναι να βγούμε από την κοινωνία της κατανάλωσης, προτάσσοντας επιχειρήματα πολύ ισχυρά υπέρ της άποψης που λέει ότι αυτή η κοινωνία δεν είναι ούτε βιώσιμη ούτε ευκαία. Φτάνει να κοιτάξουμε γύρω μας για να καταλάβουμε ότι δεν έχει εκπληρωθεί η υπόσχεση της ευτυχίας για τους πολλούς. Έξοδος από την κοινωνία της κατανάλωσης σημαίνει να απορρίψουμε στην πράξη το παράδειγμα της ανάπτυξης, δηλαδή την αποικιοποίηση του φαντασιακού από την οικονομία, τη διάδοση ενός συγκεκριμένου ανθρωπολογικού τύπου σε ολόκληρο τον κόσμο, μέσω της παγκοσμιοποίησης, του homo economicus. Παραμερίζοντας αυτόν τον

γνωρίζουν. Οι κυβερνητικές διακηρύξεις αποτελούν την απόλυτη άρνηση της πραγματικότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, κάνουμε ό,τι μπορούμε, τίποτα παραπάνω, τίποτα λιγότερο.

Για τις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες, αντίστοιχα, τι περιθώρια υπάρχουν και μέσω ποιας οδού για να πορευθούν προς την αποανάπτυξη;

Υπάρχουν ενεργά κινήματα στην Ινδία και την Κίνα. Στην πρώτη, στηριγμένα στην παράδοση του Μαχάτιμα Γκάντι, που όπως έλεγε: Ο κόσμος είναι αρκετά μεγάλος για να ικανοποιήσει τις ανάγκες όλων, αλλά θα είναι πάντα μικρός για να ικανοποιήσει την απληστία μερικών. Στην Αφρική, ωστόσο, είναι επίσης φοβερή η αποικιοποίηση του φαντασιακού που επιχειρείται μέσω των ΜΜΕ. Η μόνη προσδοκία των νέων εκεί είναι να φύγουν μετανάστες στη Δύση. Καθένας κρατά ένα κινητό, ακόμα κι αν δεν δουλεύει...

Αποανάπτυξη και δημοκρατία

Με ποιον τρόπο ο Καστοριάδης αλλά και η κοινωνία της αποανάπτυξης αντιλαμβάνεται τη δημοκρατία και την πραγμάτωσή της;

Όπως αντιλαμβάνομαι εγώ την προσέγγιση του Κ. Καστοριάδη, δημοκρατία είναι υποχρεωτικά η άμεση δημοκρατία. Ο λαός είναι αυτό - νομος, δηλαδή αποφασίζει τους δικούς του νόμους. Για αυτόν το μοντέλο είναι η αρχαία Ελλάδα κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. -αν εξαιρέσουμε βέβαια ότι στην αρχαία Ελλάδα ως λαός δεν νοούταν οι γυναίκες, οι μέτοικοι και οι δούλοι. Σύμφωνα με την αποανάπτυξη, προτάσσεται η απόρριψη της κοινωνίας της κατανάλωσης, δηλαδή του υπέρμετρου, που είναι στη βάση της σύγχρονης κοινωνίας. Αλλά απορρίπτοντας το υπέρμετρο, εισερχόμαστε στο χώρο του μέτρου και γεννάται το ερώτημα: ποιος θα αποφασίσει για το τι αποτελεί μέτρο; Όπως και ο ίδιος ο Καστοριάδης απαντά: ο λαός. Η άμεση δημοκρατία είναι το μόνο θεμιτό σύστημα λειτουργίας για μια ανθρώπινη κοινωνία. Ωστόσο, δεν υπάρχει ένας σχεδιασμός τέτοιος που να εγκαθιδρύει άμεση δημοκρατία από αύριο, αλλά η ίδια η έννοια της άμεσης δημοκρατίας αποτελεί εννοιολο-

γικό ορίζοντα για την κατεύθυνση που χρειάζεται να βαδίζουμε, χωρίς αυταπάτες.

Τι εννοούσε ο Καστοριάδης, όταν έλεγε ότι «η επανάσταση είναι πρώτα και κύρια πολιτισμική»;

Η δική μου ερμηνεία σε αυτή τη ρήση του Καστοριάδη είναι ότι η επανάσταση χρειάζεται την απο-αποικιοποίηση του φαντασιακού. Επανάσταση σημαίνει ότι ο τρόπος σκέψης των ανθρώπων ανατρέπεται.

Τι, κατά τη γνώμη σας, πήγε λάθος και δεν κατάφερε η αριστερά να αποφύγει την αποικιοποίηση του φαντασιακού;

Χρειάζεται να διευκρινίσουμε για ποια αριστερά μιλάμε. Εάν μιλάμε για την «αριστερά» που επικαλείται το Σοσιαλιστικό Κόμμα στη Γαλλία, τότε το φαντασιακό τους είναι εντελώς αποικιοποιημένο, έχουν απομωωθεί από τη λογική του συστήματος. Η αριστερά που εκπροσωπείται από τον Μελανσόν είναι χαρακτηριστική περίπτωση δύο ημισφαιρίων σκέψης. Το ένα παραμένει αναπτυξιακό και το άλλο έχει εξελιχθεί σε απο-αναπτυξιακό. Αυτή η αριστερά ανακάλυψε και ενσωμάτωσε την ιδέα της οικολογίας αργά. Αν μιλάμε για το Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας, στη μεγάλη του πλειοψηφία είναι εντελώς αναπτυξιακό. Οι σύγχρονοι πολιτικοί δεν προτάσσουν ισχυρές ιδέες και πεποιθήσεις, αλλά αναζητούν το συμβιβασμό, τη λεγόμενη συναίνεση, με στόχο την ανάληψη της εξουσίας. Σε αυτόν τον τρόπο σκέψης ένα μοντέλο που ανατρέπει την ανάπτυξη, γίνεται αντιληπτό ως μη αποτελεσματικό εκλογικά. Το σημαντικό, όμως, είναι να είμαστε φορείς ιδεών και απόψεων και να τις μεταδίδουμε. Η μόνη συναίνεση που μπορούμε να έχουμε, είναι ως προς την ανατροπή.

Ένα νέο φαντασιακό αποτελεί το μεγάλο ζητούμενο για τη σύγχρονη ριζοσπαστική αριστερά. Μπορεί η αποανάπτυξη να απαντήσει σε αυτό ιδιαίτερα για χώρες όπως η Ελλάδα όπου η ριζοσπαστική αριστερά διεκδικεί την κυβέρνηση;

Οπωσδήποτε, κατά τη γνώμη μου. Δεν ξέρω αν θα είναι τελικά η αριστερά που θα καταφέρει να διαδώσει ένα διαφορετικό όραμα στους ανθρώπους ή αν θα προέλθει από τα κάτω. Σε αυτή την περίπτωση, μπορεί να μη μπει υπό τον προ-διορισμό αριστερά ή δεξιά.

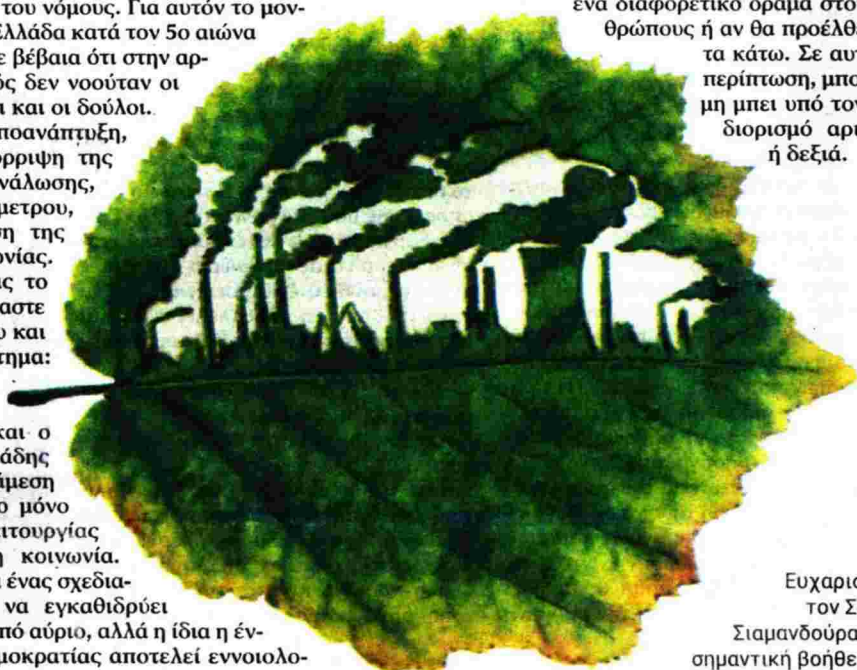

Η αποανάπτυξη δεν είναι μια εναλλακτική, είναι μια μήτρα εναλλακτικών. Δεν γίνεται με τον ίδιο τρόπο να την προσεγγίσουμε στο Τέξας και στην Τσιτάπας.

τύπο, δημιουργούμε το χώρο στην ιστορία για τη διαφορετικότητα. Υπό αυτήν την έννοια, ο Φουκουγιάμα δεν είχε άδικο όταν έλεγε ότι η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα είδος τέλους της ιστορίας. Η αποανάπτυξη δεν είναι μια εναλλακτική, είναι μια μήτρα εναλλακτικών. Δεν γίνεται με τον ίδιο τρόπο να την προσεγγίσουμε στο Τέξας και στην Τσιτάπας.

Σε συνθήκες κρίσης για τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, ο κυρίαρχος λόγος αποζητά επιστροφή στην προ κρίσης ανάπτυξη. Πώς μπορεί η ιδέα της αποανάπτυξης να εξαπλωθεί και να κερδίσει έδαφος σε αυτή τη συνθήκη;

Οι άνθρωποι δεν έχουμε την ικανότητα να μη γνωρίζουμε, αλλά την ίδια στιγμή δεν πιστεύουμε αυτό που γνωρίζουμε. Βεβαίως έχουν χρησιμοποιηθεί όλα τα μέσα, ώστε οι άνθρωποι να μην πιστεύουν αυτό που

Ευχαριστούμε τον Σωτήρη Σιαμανδούρα για τη σημαντική βοήθειά του.